

izquierda que sea. El PRD y su máximo representante, Andrés Manuel López Obrador, son vistos como una especie de buitres que buscan la hegemonía del poder. Esta lucha interna dentro de la izquierda mexicana fue la causa principal de la pérdida de apoyo del que gozaba Marcos.

El movimiento zapatista se hace un lugar en la vida pública de México en 1994 en Chiapas, concediéndole una dimensión local y social al entonces firmado Tratado del Libre Comercio. Se trata de una época en la cual bajó considerablemente el nivel de vida de la mayoría de la población. Los zapatistas aprovecharon el momento para denunciar el sistema oligárquico reinante en el país, el clientelismo y otros de los muchos problemas políticos siempre presentes en México y que el Estado era incapaz de solucionar, fuere quien fuere el partido gobernante. Dicho movimiento tuvo mucha influencia no sólo en otros movimientos mexicanos, sino también en el resto del mundo, y representa una corriente de pensamiento presente en muchas otras facetas de la vida mexicana. Entre ellas tiene su lugar incuestionable también la literatura, que trata muchas veces de ofrecer la arriba mencionada *otredad*, esté vista como una lucha entre amigos o enemigos, o simplemente como otra historia, una historia alternativa a la oficial. Desde este punto de vista, el análisis de García Agustín puede ayudar a cualquier hispanista a entender las tendencias en la literatura mexicana contemporánea.

Lucie Coufalová
Universidad Masaryk de Brno
174064@mail.muni.cz

María Dolores Gordón Peral (coord.), **Lengua, espacio y sociedad. Investigaciones sobre normalización toponímica en España**. Berlin, De Gruyter, Colección Patronímica Romanica 2013, 295 p.

Com indica el seu títol, el volum que presentem es tracta d'un conjunt d'articles, escrits per alguns dels més prestigiosos investigadors i especialistes en onomàstica, a l'entorn de la normalització i normativització de la toponímia a l'Estat espanyol. Concretament, s'hi recullen catorze contribucions més un pròleg de Dieter Kremer i una presentació de la coordinadora de la publicació, María Dolores Gordón Peral, tot plegat acompanyat d'una àmplia bibliografia.

L'obra, fruit de les *Jornadas sobre toponímia y normalización lingüística*, celebrades la tardor de l'any 2010 a la Universidad de Sevilla, té com a objectiu presentar la problemàtica que genera i/o ha generat la codificació i regularització toponímica a les diverses àrees lingüístiques espanyoles i quines han estat les diferents solucions aplicades; determinar quins principis es poden aplicar en referència als noms propis de lloc, especialment als espais monolingües castellans, i, finalment, mostrar els resultats que s'han obtingut en aquest sentit a partir del projecte d'investigació anomenat *Proyecto de recopilación, análisis y normalización de la toponímia de las áreas meridionales de España (PRONORMA)*. Per tant, el que s'hi pretén és, en el fons, impulsar la tasca de recopilació, investigació i fixació de la toponímia de l'Estat espanyol, sobretot de la toponímia menor, fomentant un seguit de bases teòriques i un de criteris i directrius partint d'algunes experiències ja desenvolupades en altres zones no monolingües.

A partir del conjunt d'aportacions, el primer que es percep és, precisament, que les comunitats amb una llengua autòctona pròpia es troben en un estat de regularització toponímia molt més avançat que no pas les comunitats monolingües castellaneres raó per la qual, com s'hi constata, urgeix en aquests darrers territoris d'avançar en aquesta línia de codificació i normalització toponímiques, i no només pel simple fet pràctic de l'ús dels noms de lloc sinó també perquè amb la velocitat amb què a dia d'avui s'estan produint els canvis socials, es podria perdre una riquesa ancestral, un patrimoni lingüístic tan significatiu com és la toponímia, especialment la menor. I és en aquesta voluntat que

s'insereix l'esmentat *Proyecto de recopilación, análisis y normalización de la toponimia de las áreas meridionales de España (PRONORMA)*: una recopilació sistemàtica, una anàlisi rigorosa –lingüística i no lingüística– i l'estandardització dels noms de lloc d'Extremadura, Andalusia i les Canàries.

A banda, com dèiem, de la presentació i el pròleg inicials, el volum s'obre amb l'article "Procesos de transmisión de los nombres de lugar y su revelancia para la normalización toponímica" de María Dolores Gordón Peral, de la Universidad de Sevilla, i Stefan Ruhstaller, de la Universidad Pablo de Olavide. L'autor i l'autora constaten la necessitat que per a tots els noms de lloc cal una única forma oficial per tal de facilitar una comunicació clara, inequívoca i eficaç, raó per la qual les diverses autoritats cal que en prenguin consciència i que, per tant, que encarreguin als experts "una recopilación exhaustiva de los nombres de lugar de la región, así como su análisis y evaluación, con el fin de determinar las formas más apropiadas para su uso en los textos oficiales". Per arribar a aquest punt, els dos estudiosos reflexionen sobre la difusió i/o extensió d'ús dels topònims, la seva vida i pervivència i les vies mitjançant les quals es transmeten.

El segon estudi que es presenta corre a càrrec d'Ana Isabel Boullón Agrelo, de la Universidade de Santiago de Compostela, i, escrit en llengua gallega, porta per títol "Variación e estandarización na toponimia galega". A l'estudi, l'autora analitza, des del vessant gallec, els diversos tipus de variació a la toponímia d'aquell territori i els criteris amb els quals es poden estandarditzar, és a dir, que puguin facilitar la unificació del corpus toponímic gallec. Alhora, ens presenta el Nomenclàtor desenvolupat per la Comissió de Toponímia d'aquella comunitat i l'actual Proxecto Toponímia de Galicia, el qual té com a objectiu primordial recollir tota la microtoponímia d'aquella regió.

El tercer treball es refereix a Astúries, "Corrección toponímica en el Principado de Asturias/Principáu d'Asturies" i és obra de Xosé Lluis García Arias de la Universidad de Oviedo i membre de l'Academia de la Llingua Asturiana. García Arias analitza el procés de castellanització i/o deturpació toponímica a Astúries; posteriorment, es refereix als organismes que han tingut relació amb la correcció toponímica analitzant els problemes amb els quals es trobaren i les solucions adoptades, amb insistència al fet que aquestes solucions han de tenir en compte aspectes lingüístics però, alhora, socials. Finalment, recull la conveniència de disposar d'un marc legal adequat per facilitar la sortida a les propostes que considera que ha de realitzar una autoritat lingüística, en el cas del Principat d'Astúries, l'Academia de la Llingua Asturiana.

Segueix el volum amb una aportació de Mikel Gorrotxategi Nieto, membre de la Comissió d'Onomàstica de la Real Academia de la Lengua Vasca-Euskalzaindia, que titula "Normativización, oficialización y normalización de la toponímia en Euskal Herria". Gorrotxategi diferencia entre els conceptes de normalització i normativització en toponímia per desenvolupar, tot seguit, els criteris de normativització que es van adoptar en relació amb la toponímia basca, plantejats per Patxi Salaberri per encàrrec de la Comissió d'Onomàstica d'aquella comunitat, així com la problemàtica amb què es trobaren arran dels noms de lloc endògens (propis de l'èuscar) i els exògens (d'origen diferent a l'èuscar) malgrat que, com s'hi afirma "En Euskal Herria la actitud de la población es manifiestamente proclive a la recuperación de la toponímia vasca, aunque en ocasiones las formas les sean desconocidas".

La següent contribució ens presenta la situació a l'Aragó, és obra de Jesús Vázquez Obrador, de la Universidad de Zaragoza, i porta per títol "En torno a la normalización toponímica en Aragón". Vázquez Obrador presenta la problemàtica existent per assolir la normalització toponímica en el territori aragonès (deturpacions, adaptacions, substitucions, traduccions...) i considera que ha de ser el Consello Asesor de l'Aragonés l'organisme que ha de tenir cura d'aquest procés normalitzador; així mateix, considera que s'ha de crear una Comissió d'Onomàstica per vetllar, especialment, per la toponímia de les llengües autòctones aragoneses, en el context de les quals presenta tot un seguit de propostes amb exemples.

El sisè estudi és el que es refereix a Catalunya, es tracta de "La normalización toponímica en Cataluña" i l'ha realitzat Joan Anton Rabella, cap de l'Oficina d'Onomàstica de l'Institut d'Estudis

Catalans. Rabella ens dibuixa el mapa del procés de realització del *Nomenclàtor oficial de toponímia de Catalunya*, tant de la primera edició de 2003 com de la segona de 2009, així com dels criteris lingüístics que s'hi van aplicar per a la seva realització, amb nombrosos exemples, uns criteris que es concretaren en la publicació dels *Criteris per a la toponímia d'àmbit municipal* (2006) amb la finalitat de contribuir “al avance del uso correcto de la toponimia y a completar, a nivel municipal, la labor de la normalización toponímica, de forma que pudiese llegar también a la microtoponimia”.

La contribució posterior se centra a València, és obra d'Emili Casanova, de la Universitat de València i membre de l'Acadèmia Valenciana de la Llengua, i porta com a títol “Pautas para la normalización toponímica en la Comunidad Valenciana, con especial referencia a la zona castellan-aragonesa”. L'autor presenta l'experiència valenciana en el procés de normalització i normativització toponímiques que desembocaren en el *Corpus toponímic valencià*, de l'any 2009, i en un futur *Corpus toponímic històric*. Recull els criteris aplicats amb exemples, tant de la zona valencianoparlant (per a la qual es respectaren les formes del *Diccionari ortogràfic i de pronúncia* de l'Acadèmia Valenciana de la Llengua) com de la castellanoparlant per cloure l'article amb un seguit d'interessants conclusions.

Segueix el volum amb un article a l'entorn de les Illes Balears, escrit en català per Joan Miralles, de la Universitat de les Illes Balears, i titulat “La normativització toponímica a les Illes Balears”. L'estudiós ens referencia el marc legal i organitzatiu en el context de la normativització dels noms de lloc, que va molt lligat a la Universitat de les Illes Balears, i que es va anar desenvolupant des de l'any 1995 amb la creació del Gabinet d'Onomàstica per part del consell executiu de l'esmentada universitat, i el 2011 amb la creació de la Comissió de Toponímia de les Illes Balears. Així mateix, Miralles constata l'estreta relació existent, des dels anys vuitanta del segle XX, entre la Universitat de les Illes Balears i la Secció Filològica de l'Institut d'Estudis Catalans quant a aspectes de toponímia. Així mateix, presenta l'estat en el qual es troba actualment el *Nomenclàtor toponímic de les Illes Balears*, iniciat entre 1998 i 1999, la seva metodologia de treball i els criteris de normativització aplicats, que es presenten en un document, en forma d'annex, que es recull íntegrament, obra de Cosme Aguiló i titulat *Transcripció i normativització toponímica*.

El novè treball és “Principios para la normalización de la toponimia de base castellana” de Stefan Ruhstaller de la Universidad Pablo de Olavide. L'estudiós reflexiona, inicialment, sobre la necessitat de disposar d'una toponímia normalitzada que aportí una única forma oficial; tot seguit, s'ocupa d'anotar quines són les actuacions que en aquest sentit s'han desenvolupat a l'àmbit del castellà, constatant que “...frente a regiones en las que la normalización se considera un asunto prioritario al que se dedican importantes medios económicos y humanos [...], en las áreas monolingües de castellano el trabajo apenas si se ha iniciado”, tanmateix, reconeix que a nivell administratiu sembla que ja s'ha començat a prendre consciència de la seva importància. En un tercer apartat, Ruhstaller presenta els principis lingüístics, fins a nou, que considera fonamentals per a la normativització dels noms de lloc per, després, reflexionar sobre la natura d'aquests principis i llur interacció mitjançant exemples concrets.

La següent aportació pertany, novament, a María Dolores Gordón Peral, de la Universidad de Sevilla, i porta per títol “Toponimia y norma en las áreas meridionales del espanyol”. Gordón Peral centra la seva contribució en la presentació del *Proyecto de recopilación, análisis y normalización de la toponimia de las áreas meridionales de España (PRONORMA)* dirigit per ella mateixa. Concretament, ens referencia els ambiciosos objectius del projecte, les fases del seu desenvolupament, les fonts complementàries a consultar —malgrat que recullen moltes formes toponímiques errònies que caldrà esmenar— i el procés d'estandardització dels noms de lloc amb nombrosos exemples. Després d'unes conclusions, a mode d'annex, l'autora ens presenta dues fitxes del Corpus de PRONORMA per exemplificar tot allò que ha anotat.

Les dues aportacions que segueixen es poden agrupar, atès que ambdues es refereixen a alguna proposta de normalització andalusa realitzada a l'entorn de l'esmentat *Proyecto de recopilación*,

análisis y normalización de la toponimia de las áreas meridionales de España (PRONORMA) i del *Proyecto de recopilación, análisis y normalización de la toponimia andaluza*, també dirigit per Gordón Peral. Concretament es tracta de la “Propuesta de normalización de algunos topónimos de la provincia de Granada” de María Teresa García del Moral, de la Universidad de Sevilla, i la “Propuesta de normalización de algunos topónimos de la provincia de Huelva” de Francisco Molina Díaz de la Universidad Pablo de Olavide.

La penúltima contribució es refereix a les Illes Canàries, “Toponimia canaria: propuestas para su normalización” de Carmen Díaz Alayón i Gonzalo Ortega Ojeda, de la Universidad de la Laguna. També es tracta d’una aportació en el context dels dos projectes de normalització toponímica anotats anteriorment. Els dos estudiosos se centren en la normativització de la toponímia canària, tant hispànica com prehispanica, amb propostes de criteris i exemples comparats amb formes actualment institucionalitzades, incidint, especialment, en els noms de lloc prehispanics car “...los restos lingüísticos prehispanicos, y los topónimos en particular, han vivido en un permanente desamparo”. Acaba referint-se al projecte d’elaboració d’un inventari exhaustiu de la toponímia insular amb recopilació, normalització i situació exacta dels llocs, i que ha d’anar a càrrec de l’Academia Canaria de la Lengua.

Clou el volum una aportació de Javier Terrado Pablo, de la Universitat de Lleida, que, amb el nom de “La normalización de la toponimia hispánica y el léxico románico”, reflexiona sobre la noció de normalització toponímica i la importància que ha de desenvolupar-hi el lingüista però sense menysprear, òbviament, la interdisciplinarietat ja que “aquí entramos ya en el terreno, no de la ciencia pura, sino de la ciencia aplicada”, a l’entorn d’això, també es refereix als agents, beneficiaris i l’objecte de la normalització toponímica. Finalment, Terrado demostra, amb exemples, que un bon coneixement del lèxic romànic de les llengües hispàniques pot ser una eina molt útil per a la normalització toponímica a tot l’Estat.

En conclusió, i ja per acabar, el volum *Lengua, espacio y sociedad. Investigaciones sobre normalización toponímica en España* és una excel·lent eina per poder conèixer, de la mà de prestigiosos especialistes en onomàstica, la situació de la normativització i normalització de la toponímia a l’Estat espanyol, el que s’ha fet i el que encara resta per fer-se. Així mateix, serveix per constatar i comparar els criteris que s’han aplicat o s’estan aplicant els diversos territoris. I, a més, permet d’observar que per a la normalització toponímica cal la implicació de les diverses administracions així com de l’àmbit més acadèmic, potser per aquesta raó, les zones amb una llengua pròpia (Catalunya, Comunitat Valenciana, País Basc, Galícia, Illes Balears o Astúries) es troben molt més avançades en aquest sentit que no pas les àrees monolingües castelleses, raó per la qual s’ha començat a desenvolupar un ambiciós projecte, el *Proyecto de recopilación, análisis y normalización de la toponimia de las áreas meridionales de España (PRONORMA)* que, dirigit per María Dolores Gordón Peral, té com a finalitat esmenar aquesta mancança, un projecte que, en paraules de Javier Terrado “es uno de los proyectos onomásticos más ambiciosos emprendidos en el mundo hispánico”. En definitiva, un volum que ens apropa als diversos punts de vista, eines, procediments i criteris a l’entorn de la normalització toponímica, sobretot de la menor, i que interessarà els lingüistes, interessats i/o especialistes en onomàstica, dialectologia o política lingüística així com a geògrafs, cartògrafs, funcionaris de l’administració pública, historiadors...

Fèlix Bruguera Ligeró
Societat d’Onomàstica
felix.bruguera@osor.cat